

Policy Note

2012 / 12

Η Ελλάδα στην παγίδα της λιτότητας της τρόικας

Του Γιώργου Αργεΐτη

Στις 27 Νοεμβρίου 2012, το Eurogroup κατέληξε σε μια νέα «ελληνική συμφωνία», που αποκαλύπτει για μια ακόμη φορά ότι δεν υπάρχει πολιτική βούληση για την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους στην Ελλάδα ή για την οικονομική και κοινωνική καταστροφή της χώρας. Το γεγονός αυτό κάνει τους Έλληνες πολίτες να πιστεύουν όλο και περισσότερο ότι η κρίση του δημόσιου χρέους έχει γίνει αντικείμενο γεωοικονομικών και γεωπολιτικών συμφερόντων εις βάρος της εθνικής κυριαρχίας. Παρ' όλα αυτά, στον καθαρά οικονομικό τομέα, υπάρχουν δύο κύριες πτυχές της νέας συμφωνίας. Η πρώτη είναι η αποδοχή της απαίτησης της «τρίοικας» ότι η Ελλάδα πρέπει να υιοθετήσει και να εφαρμόσει έναν δημοσιονομικό διορθωτικό μηχανισμό για να «διασφαλιστεί η επίτευξη» των παράλογων και μη ρεαλιστικών στόχων γύρω από τη δημοσιονομική ανάπτυξη και τις ιδιωτικοποιήσεις. Ο μηχανισμός αυτός θα θεσμοθετήσει την οικονομική λιτότητα και την εξαθλίωση των Ελλήνων εργαζομένων στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και θα εξαλείψει πλήρως την έννοια της εθνικής οικονομικής πολιτικής.

Η δεύτερη πτυχή είναι η αναδιάρθρωση του χρέους ως μέσο για τη μείωση του κενού χρηματοδότησης και των δανειακών αναγκών της χώρας. Η απόφαση αυτή, σε συνδυασμό με την επαναγορά δημοσίου χρέους, υποτίθεται ότι θα θέσει το δημόσιο χρέος στην Ελλάδα σε βιώσιμη τροχιά το 2020–22, μια εξέλιξη που θα διευκολύνει τη

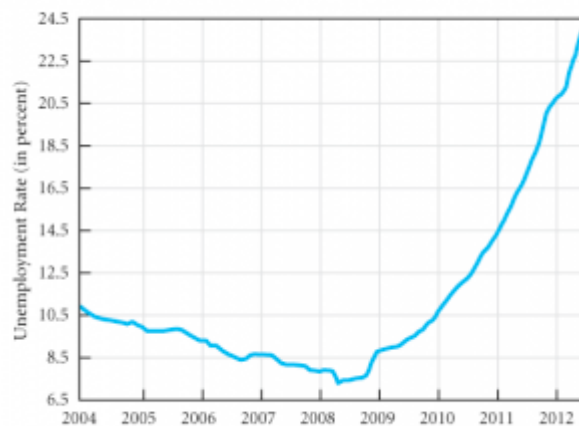
Ο ερευνητικός συνεργάτης Γιώργος Αργεΐτης είναι επίκουρος καθηγητής μακροοικονομικής θεωρίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Μια πρώιμη εκδοχή αυτού του κειμένου εμφανίστηκε στο *Global Labour Column*, No. 118, Δεκέμβριος 2012. Copyright © 2013 Levy Economics Institute of Bard College

σταδιακή επιστροφή της χώρας στις ιδιωτικές χρηματοδοτικές αγορές. Η νέα συμφωνία ανάμεσα στην Ελλάδα και την τρόικα εμπεριέχει πολύ φαντασία, αλλά ελάχιστο ρεαλισμό. Το οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον στην Ελλάδα παραμένει ρευστό, δεδομένου ότι η αβεβαιότητα και η έλλειψη αξιοπιστίας συνεχίζουν να επηρεάζουν τη χάραξη οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες στην ευρωζώνη.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων 20 περίπου ετών, η ελληνική οικονομία μετατράπηκε σε μια οικονομία με πρότυπο ανάπτυξης το μοντέλο κατανάλωση/ζήτηση, που εξαρτιόταν από τη συσσώρευση του χρέους, με σημαντικές διαρθρωτικές ελλείψεις στο σύστημα παραγωγής, το οποίο υπονόμει την ανταγωνιστικότητα της χώρας και την εξωτερική της θέση. Αυτό το οικονομικό μοντέλο, το οποίο δεν ενσωματώνει έναν ενδογενή μηχανισμό βιώσιμης δημιουργίας εισοδήματος, θεωρείται από τους επενδυτές ότι εμπεριέχει υψηλό πιστωτικό κίνδυνο, ιδίως στο πλαίσιο της τρέχουσας αρχιτεκτονικής της ευρωζώνης, που δεν διαθέτει έναν θεσμό που να λειτουργεί ως δανειστής της εσχάτης προσφυγής.

Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση και στη συνέχεια η κρίση του δημόσιου χρέους ανάγκασαν την Ελλάδα να περάσει μέσα από μια διαδικασία απομόχλευσης, η οποία είχε έντονες αρνητικές επιπτώσεις στη ζήτηση και την ανάπτυξη, συρρικνώνοντας την αξιοπιστία και τη φερεγγυότητα της χώρας στις ιδιωτικές αγορές ομολόγων. Επιπλέον, η παγίδα της λιτότητας της τρόικας, η οποία έχει επιβληθεί από τις συμφωνίες διάσωσης, έχει προκαλέσει σημαντική μείωση στην εγχώρια ζήτηση, εμβάθυνση της ύφεσης και ελαχιστοποίηση κάθε δυνατότητας για την αποκατάσταση της αξιοπιστίας και της φερεγγυότητας της χώρας. Το σχήμα 1 δείχνει την απότομη αύξηση του ποσοστού ανεργίας και αντικατοπτρίζει την οικονομική και κοινωνική καταστροφή που έχει πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα από τα δύο πρώτα μνημόνια της τρόικας.

Figure 1 The Evolution of the Unemployment Rate in Greece, 2004–12

Source: Hellenic Statistical Authority, Labour Force Survey, July 2012

Επιπλέον, η διάρθρωση του ελληνικού δημοσίου χρέους δεν ήταν βιώσιμη πριν, δεν έγινε βιώσιμη μετά το «κούρεμα» τον Μάρτιο του 2012, και δεν θα γίνει βιώσιμη ως αποτέλεσμα της απόφασης του Eurogroup τον Νοέμβριο του 2012. Και όσο παραμένει μη βιώσιμο το δημόσιο χρέος, τα προβλήματα ρευστότητας και φερεγγυότητας θα συνεχίσουν να κάνουν την εμφάνισή τους, θα πολλαπλασιάζονται γρήγορα και θα εξαπλώνονται στο σύνολο της οικονομίας, η οποία θα συνεχίσει να εξελίσσεται μέσα από μια διαδικασία «αποπληθωρισμού του χρέους», με καταστροφικές επιπτώσεις στην απασχόληση, την ανάπτυξη και τον πλούτο, οδηγώντας τη χώρα σε αδιέξοδο. Η ελληνική οικονομία έχει εγκλωβιστεί στον αυτοκαταστροφικό κύκλο μιας εξαιρετικά αυστηρής δημοσιονομικής και μισθολογικής πολιτικής, που οδηγεί σε ύφεση και υπονομεύει την ικανότητα της χώρας να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του χρέους της. Αυτός ο κύκλος, σε συνδυασμό με την εμμονή της τρόικας για αυξήσεις φόρων και μειώσεις δαπανών ενώ η οικονομία βρίσκεται σε βαθιά ύφεση, διατηρούν την Ελλάδα σε μια «παγίδα χρεοκοπίας», που αυξάνει τον νομισματικό κίνδυνο της χώρας καθώς και την ευθραυστότητα και την αστάθεια του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Οι παραπάνω παράγοντες οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα έχει επείγοντως ανάγκη από μια νέα στρατηγική. Η οικονομική λογική πίσω από τη νέα στρατηγική θα πρέπει να διαφέρει παντελώς από εκείνη που είναι ενσωματωμένη στα μνημόνια της τρόικας, τα οποία καθορίστηκαν από τις ψευδαισθήσεις, τα οικονομικά συμφέροντα και τον ομοσπονδιακό πολιτικό κύκλο της Γερμανίας. Αυτή η νέα στρατηγική θα πρέπει να εφαρμοστεί με συνέπεια, και χωρίς καθυστέρηση, προκειμένου να προσανατολιστεί η Ελλάδα προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης και της βιωσιμότητας του χρέους και να δώσει λύση στην οικονομική, κοινωνική και χρηματοπιστωτική κρίση που αντιμετωπίζει. Δεδομένης της τρέχουσας αρχιτεκτονικής της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, η στρατηγική αυτή πρέπει να στηρίζεται σε τρεις μεγάλους άξονες.

Προκειμένου να αποκατασταθεί η φερεγγυότητα και η αξιοπιστία της Ελλάδας, είναι θεμελιώδους σημασίας να δημιουργηθούν προσδοκίες ότι η ελληνική οικονομία μπορεί να δημιουργήσει πρωτογενή πλεονάσματα που μπορούν να καλύψουν ένα μεγάλο μέρος των ετήσιων δανειακών υποχρεώσεων της. Για να συμβεί αυτό, μια νέα αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους της χώρας είναι απαραίτητη. Η αναδιάρθρωση θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα σημαντικό «κούρεμα» του ονομαστικού αποθέματος του χρέους, σχεδόν μηδενικό επιτόκιο, και μια σημαντική επέκταση της χρονικής περιόδου για τις πληρωμές τόκων και κεφαλαίου. Η οικονομική επιβίωση της Ελλάδας προϋποθέτει ότι οι ετήσιες υποχρεώσεις του χρέους θα μειωθούν σε υποφερτά οικονομικά και κοινωνικά επίπεδα. Επιπλέον, η βιωσιμότητα των πρωτογενών πλεονασμάτων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική ανάπτυξη. Οποιαδήποτε προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα πρωτογενές πλεόνασμα σε μια οικονομία που βρίσκεται σε βαθιά ύφεση είναι καταδικασμένη να αποτύχει. Θα έχει αρνητικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις και χωρίς να προσφέρει λύση στα προβλήματα φερεγγυότητας και αξιοπιστίας.

Επιπλέον, η οικονομική λιτότητα καθυστερεί τη δημοσιονομική προσαρμογή της Ελλάδας και την εφαρμογή των ζωτικής σημασίας διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στο σύστημα παραγωγής. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η λιτότητα δημιουργεί ύφεση, η

οποία επηρεάζει αρνητικά τις προσδοκίες της αγοράς ότι θα μπορέσει η οικονομία να βγει από την «παγίδα χρεοκοπίας», αποθαρρύνοντας τους δυνητικούς εγχώριους και ξένους επενδυτές. Όσο θα συνεχίζεται ο φαύλος κύκλος λιτότητα-ύφεση, οι προοπτικές της Ελλάδας να καλύψει τους στόχους για το έλλειμμα και το χρέος θα εξαντλούνται, ανεφοδιάζοντας τις αρνητικές προσδοκίες των αγορών. Παρ' όλα αυτά, η τρέχουσα οικονομική ύφεση και οι περιορισμοί ρευστότητας και φερεγγυότητας δεν αφήνουν περιθώρια για την εφαρμογή μιας επεκτατικής δημοσιονομικής και μισθολογικής πολιτικής. Ως εκ τούτου, τίθεται το ερώτημα αν υπάρχει κάποιος θεσμός που θα μπορούσε να σταθεροποιήσει σε σύντομο χρονικό διάστημα το μακροοικονομικό σύστημα και το χρηματοπιστωτικό σύστημα και να διαμορφώσει τις συνθήκες για να μπορέσει να δημιουργήσει η Ελλάδα τα πρωτογενή πλεονάσματα που απαιτούνται για την εξυπηρέτηση του χρέους της.

Η απάντηση είναι, ναι, και ο θεσμός αυτός είναι η πρόταση του Χάιμαν Μίνσκι για έναν «εργοδότη της εσχάτης προσφυγής» (π.χ., βλ. Minsky 1986, Papadimitriou και Minsky 1994), μια μοναδική, αντικυκλική κυβερνητική πρωτοβουλία, η οποία έχει αποδείξει ότι συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στη προώθηση της ανάπτυξης και την καταπολέμηση της φτώχειας. Η άμεση δημιουργία θέσεων εργασίας είναι μια μακρο-κοινωνική απόκριση γύρω από τα προβλήματα ανάπτυξης, ανεργίας και φτώχειας και, ως εκ τούτου, πολύ προτιμότερη από την τυφλή προσήλωση της τρόικας στις υποθετικές επιπτώσεις που θα έχουν για την απασχόληση οι ευέλικτες αγορές εργασίας και η σταδιακή κατάργηση του κατώτατου μισθού. Αυτή η πολιτική απόκριση θα μπορούσε να προωθηθεί άμεσα υπό τη μορφή «προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης», που αποβλέπουν στη διοχέτευση των πόρων σε στοχευμένες ομάδες του πληθυσμού (π.χ., νέοι και γυναίκες), καθώς και σε συγκεκριμένες περιοχές, με τη δημιουργία θέσεων εργασίας στον τομέα υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας, την περιβαλλοντική εξυγίανση και αποκατάσταση, την πυροπροστασία, τις υγειονομικές υπηρεσίες—μορφές απασχόλησης με μεγαλύτερους οικονομικούς πολλαπλασιαστές από τις παραδοσιακές θέσεις εργασίας στις δημόσιες υποδομές (Βλέπε Antonopoulos et al., 2011). Ωστόσο, η χρηματοδότηση των προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης απαιτούν τη δημιουργία ενός ταμείου του «εργοδότη της εσχάτης προσφυγής». Πρακτικές πηγές χρηματοδότησης είναι τα έσοδα από τη φοροδιαφυγή, η αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας, ένα ποσοστό του πρωτογενούς πλεονάσματος και τα διαρθρωτικά ταμεία. Η κλίμακα των προγραμμάτων εγγυημένης απασχόλησης θα εξαρτηθεί από το μέγεθος του ταμείου του «εργοδότη της εσχάτης προσφυγής».

Τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης μπορούν να λειτουργήσουν ως μηχανισμός ρευστότητας που θα προκαλέσει θετικές μακροοικονομικές επιπτώσεις, αφού θα δημιουργήσει ροές εισοδήματος και εγχώρια ζήτηση. Υπό αυτή την έννοια, τα προγράμματα εγγυημένης απασχόλησης μπορεί να είναι ο συνδετικός κρίκος στην έξοδο της Ελλάδας από την ύφεση (με τη δημιουργία των προϋποθέσεων για θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και βιώσιμα πρωτογενή πλεονάσματα και με τη βελτίωση της κοινωνικής σταθερότητας και συνοχής μέσω της αύξησης της συμμετοχής στην απασχόληση) και από την «παγίδα της χρεοκοπίας» (με τη μείωση του συναλλαγματικού κινδύνου). Επιπλέον, η αναλογία του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ θα μειωθεί, καθώς επίσης θα περιοριστούν και τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια των νοικοκυριών και οι

χρεοκοπημένες εταιρίες στο τραπεζικό σύστημα, αυξάνοντας την χρηματοπιστωτική σταθερότητα της χώρας, τη φερεγγυότητα και την αξιοπιστία.

Εκτός από θεσμικά καθορισμένες δημοσιονομικές αλλαγές με άμεσα επεκτατικά αποτελέσματα, η Ελλάδα χρειάζεται επίσης ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης. Μια μακροπρόθεσμη πολιτική ανάπτυξης θα πρέπει να επιδιώκει μεταρρυθμίσεις για να προωθηθεί η μετάβαση σε μια νέα, εξαγωγικού προσανατολισμού οικονομία με μεγαλύτερη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα. Οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να επικεντρώνονται στην αλλαγή της δομής της παραγωγής και της ανακατανομής των πόρων στις σύγχρονες βιομηχανίες (π.χ. πράσινη ενέργεια και βιολογική γεωργία), καθώς και σε μια πολιτική υποκατάστασης εισαγωγών. Παρ' όλα αυτά, η πιο σημαντική αναπτυξιακή αποστολή για την Ελλάδα θα είναι να αλλάξει την κυρίαρχη κουλτούρα της εγχώριας επιχειρηματικότητας. Η ελληνική επιχειρηματικότητα θα πρέπει να πάψει να επιδιώκει κέρδη μέσω αναδιανεμητικών μηχανισμών, όπως η φοροδιαφυγή και η απορρόφηση κοινοτικών διαρθρωτικών πόρων για τη χρηματοδότηση της επιδεικτικής κατανάλωσης, και να κινηθεί προς την απόκτηση κερδών από επενδύσεις στον τομέα της Ε&Α, με την επέκταση της παραγωγής και την αύξηση του μεριδίου αγοράς, και από εξαγωγικά προσανατολισμένες δραστηριότητες, που στοχεύουν σε υψηλότερα ποσοστά συσσώρευσης του κεφαλαίου.

Πηγές

Antonopoulos, R., D. B. Papadimitriou, and T. Toay. 2011. *Direct Job Creation for Turbulent Times in Greece: Interim Report*. Research Project Report. Prepared for the Observatory of Economic and Social Developments, Labour Institute, Greek General Confederation of Labour. Annandale-on-Hudson, N.Y.: Levy Economics Institute of Bard College. November.

Minsky, Hyman P. 1986. *Stabilizing an Unstable Economy*. New Haven, Conn.: Yale University Press.

Papadimitriou, D., and H. Minsky. 1994. "Why Not Give Full Employment a Chance?" Paper 173. Hyman P. Minsky Archive, Levy Economics Institute of Bard College, Annandale-on-Hudson, N.Y.